

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY TAHLILI

Muallif: Toshxanova Rayyona

1-kurs FTO' ingliz tili yo'nalishi talabasi

Email: mamatkhanovarayyona@gmail.com

Tel: +99893 046 10 43

Ilmiy rahbar: Ibragimova Gulchexra Madaminjanovna

f.f.f.d., dotsent

Email: guli2496@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi frazeologik birliklarning lingvistik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Frazeologizmlarning semantik, strukturaviy hamda uslubiy jihatlari ikki til misolida yoritilib, ularning milliy madaniyat va tafakkur bilan bog‘liqligi ko‘rsatib beriladi. Shuningdek, maqolada frazeologik birliklarning tarjima jarayonidagi muammolari hamda ularning ekvivalentlik darajasi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida ingliz va o‘zbek tillarida qo‘llanadigan ayrim iboralarning o‘xshash va farqli tomonlari misollar orqali ochib berilgan. Frazeologik birliklarning til boyligini oshirishdagi ahamiyati va nutq ta’sirchanligini kuchaytirishdagi o‘rni ham ilmiy asosda izohlangan.

Kalit so‘zlar: frazeologiya, frazeologik birlik, qiyosiy tahlil, semantika, tarjima, ingliz tili, o‘zbek tili.

Аннотация: В данной статье проводится сравнительный анализ фразеологических единиц английского и узбекского языков. Освещаются семантические, структурные и стилистические особенности фразеологизмов на примере двух языков, а также их связь с национальной культурой и

мышлением. В статье рассматриваются проблемы перевода фразеологических единиц и степень их эквивалентности. В ходе исследования с помощью примеров раскрываются сходства и различия некоторых английских и узбекских идиом. Также научно обосновывается значение фразеологических единиц в обогащении языка и усилении выразительности речи.

Ключевые слова: фразеология, фразеологическая единица, сравнительный анализ, семантика, перевод, английский язык, узбекский язык.

Abstract: This article presents a comparative analysis of phraseological units in English and Uzbek languages. The semantic, structural, and stylistic features of phraseological expressions are examined through examples from both languages, highlighting their connection with national culture and mentality. The article also discusses translation issues and the degree of equivalence of phraseological units. During the research, similarities and differences between certain English and Uzbek idioms are revealed through illustrative examples. Furthermore, the importance of phraseological units in enriching vocabulary and increasing the expressiveness of speech is scientifically explained.

Keywords: phraseology, phraseological unit, comparative analysis, semantics, translation, English language, Uzbek language.

Kirish. Til - xalqning milliy tafakkuri, madaniyati va dunyoqarashini aks ettiruvchi eng muhim vositalardan biridir. Har bir tilning boyligi uning lugʻaviy tarkibi, tasviriy ifoda vositalari hamda frazeologik birliklari orqali namoyon boʻladi. Frazeologik birliklar xalqning asrlar davomida shakllangan turmush tarzi, urf-odatlar, qadriyatlari va milliy mentalitetini oʻzida mujassam etadi. Shu sababli frazeologiyani oʻrganish tilshunoslikning muhim yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi.

Ayniqsa, turli tillardagi frazeologik birliklarni qiyosiy tahlil qilish tillar o'rtasidagi o'xshash va farqli jihatlarni aniqlashda katta ahamiyat kasb etadi.

Ingliz va o'zbek tillari turli til oilalariga mansub bo'lsa-da, ularda inson hayoti, his-tuyg'ulari va kundalik faoliyatiga oid ko'plab o'xshash iboralar uchraydi. Biroq frazeologik birliklarning shakli, mazmuni va qo'llanish usuli har bir xalqning milliy madaniyati bilan chambarchas bog'liqdir. Ayrim iboralar mazmun jihatdan bir-biriga yaqin bo'lsa, boshqalari mutlaqo milliy xususiyat kasb etadi. Shu jihatdan ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarni qiyosiy o'rganish nafaqat lingvistik, balki madaniy ahamiyatga ham ega.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarning semantik va strukturaviy xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot davomida ikki tildagi iboralarning o'xshash va farqli tomonlari misollar asosida ko'rib chiqiladi hamda ularning tarjima jarayonidagi muammolari tahlil qilinadi. Bundan tashqari, frazeologik birliklarning nutq ta'sirchanligini oshirishdagi o'rni ham yoritiladi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqotda ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarni o'rganish uchun qiyosiy-tipologik, tavsifiy hamda semantik tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy obyektini ingliz va o'zbek tillarida keng qo'llanadigan frazeologik birliklar tashkil etdi. Tadqiqot jarayonida har ikki tilga oid ilmiy adabiyotlar, lug'atlar va tilshunos olimlarning nazariy qarashlari tahlil qilindi. Jumladan, ingliz tilidagi idiomalar va o'zbek tilidagi frazeologik iboralarning mazmuniy hamda uslubiy jihatlari o'zaro solishtirildi.

Qiyosiy tahlil metodidan foydalanish orqali ikki til frazeologik birliklarining o'xshash va farqli tomonlari aniqlandi. Masalan, ingliz tilidagi "to kill two birds with one stone" iborasi o'zbek tilidagi "bir o'q bilan ikki quyonni urmoq" iborasi bilan mazmun jihatdan mos kelishi kuzatildi. Bu kabi misollar orqali xalqlarning tafakkuri va obrazli fikrlashidagi umumiyliklar yoritildi. Shu bilan birga, ayrim iboralarning

faqat milliy madaniyatga xosligi sababli boshqa tilga to'liq tarjima qilinmasligi ham tahlil qilindi.

Semantik metod yordamida frazeologik birliklarning ma'no xususiyatlari o'rganildi. Bunda iboralarning ko'chma ma'noda qo'llanishi, hissiy-ta'sirchanlik darajasi hamda uslubiy vazifalari aniqlashtirildi. Shuningdek, frazeologik birliklarning nutqda qo'llanish holatlari va ularning kommunikativ ahamiyati ham tahlil qilindi. Tadqiqot davomida tanlangan misollar lingvistik jihatdan izohlanib, ularning semantik mosligi va farqlari ko'rsatib berildi.

Tadqiqotning nazariy asosini frazeologiya sohasida faoliyat olib borgan mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etdi. Tadqiqot natijalari ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarning lingvokulturologik xususiyatlarini chuqurroq anglashga xizmat qiladi hamda tarjimashunoslik va qiyosiy tilshunoslik sohalari uchun muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Tadqiqotlar. Frazeologiya sohasi tilshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. O'zbek tilshunosligida Sh. Rahmatullayev, A. Hojiyev kabi olimlar frazeologik birliklarning semantik va uslubiy xususiyatlarini o'rganganlar. Ingliz tilshunosligida esa A.V. Kunin hamda Jennifer Seidl kabi tadqiqotchilar idiomalarning lingvistik tabiati va tarjima masalalariga alohida e'tibor qaratganlar. Tadqiqotlar natijasida frazeologik birliklarning xalq madaniyati va milliy tafakkur bilan chambarchas bog'liq ekanligi aniqlangan. Shuningdek, qiyosiy tadqiqotlarda ingliz va o'zbek tillaridagi ko'plab iboralar mazmun jihatdan o'xshash bo'lsa-da, ularning ifoda shakli va qo'llanish usuli turlicha ekanligi kuzatiladi. Zamonaviy tilshunoslikda frazeologik birliklarni lingvokulturologik jihatdan o'rganish ham dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Natijalar tahlili. Tadqiqot natijalari ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklar o'rtasida muayyan o'xshashlik va farqlar mavjudligini ko'rsatdi. Har ikki tilda inson xarakteri, hissiy holati, mehnat faoliyati va hayotiy tajribalarni

ifodalovchi iboralar keng qo'llanadi. Masalan, ingliz tilidagi "to lose one's head" iborasi o'zbek tilidagi "esankirab qolmoq" iborasiga mazmun jihatdan yaqin hisoblanadi. Bunday o'xshashliklar xalqlarning umumiy hayotiy tajribasi bilan bog'liq ekanligi aniqlandi.

Shu bilan birga, ayrim frazeologik birliklar milliy-madaniy xususiyatga ega bo'lib, ularni boshqa tilga to'liq tarjima qilish qiyinchilik tug'diradi. O'zbek tilidagi "do'ppisini osmonga otmoq" iborasi quvonch holatini ifodalasa, ingliz tilida aynan shu shakldagi ekvivalent mavjud emas. Tadqiqot davomida frazeologik birliklarning tarjima jarayonida ko'pincha mazmuniy moslashtirish orqali berilishi kuzatildi. Natijalar frazeologik birliklarning til boyligini oshirishda va nutqning ta'sirchanligini kuchaytirishda muhim vosita ekanligini tasdiqladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklar tilning eng muhim va obrazli qatlamlaridan biri hisoblanadi. Ular xalqning milliy madaniyati, dunyoqarashi va tarixiy tajribasini o'zida aks ettiradi. Mazkur tadqiqot davomida ikki til frazeologik birliklarining semantik, strukturaviy va uslubiy jihatlari qiyosiy tahlil qilindi. Tahlillar natijasida ingliz va o'zbek tillarida ko'plab o'xshash iboralar mavjudligi, shu bilan birga ayrim frazeologizmlar milliy xususiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Frazeologik birliklarning asosiy vazifasi nutqni ta'sirchan, obrazli va mazmunan boy qilishdan iboratdir. Har ikki tilda ham iboralar inson his-tuyg'ularini, xarakterini va turli hayotiy vaziyatlarni ifodalashda faol qo'llanadi. Tadqiqot natijalari frazeologik birliklarning tarjima jarayonida muhim lingvistik birlik ekanligini ham ko'rsatdi. Chunki ayrim iboralarni boshqa tilga so'zma-so'z tarjima qilish mumkin emas, ular mazmuniy jihatdan moslashtirilishi talab etiladi.

Shuningdek, frazeologik birliklarni qiyosiy o'rganish xorijiy tillarni o'qitish, tarjimashunoslik va lingvokulturologiya sohalarida muhim ahamiyatga ega. Bu orqali tillar o'rtasidagi madaniy va ma'naviy yaqinlikni chuqurroq anglash mumkin

bo'ladi. Tadqiqot davomida ingliz va o'zbek tillaridagi frazeologik birliklarning o'xshash va farqli jihatlari ilmiy asosda yoritildi. Kelgusida bu mavzuni yanada kengroq o'rganish tilshunoslik rivoji uchun muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. Toshkent: O'qituvchi, 1992. 15-248-betlar.

2.Hojiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2002. 112-118-betlar.

3.Yo'ldoshev B. Hozirgi o'zbek adabiy tilida frazeologiya. Toshkent: Fan, 2006. 56-134-betlar.

4.Kunin A.V. English-Russian Phraseological Dictionary. Moscow: Russkiy Yazyk Publishers, 1984. pp. 25-310.

Seidl Jennifer, McMordie W. English 5.Idioms and How to Use Them. Oxford: Oxford University Press, 1988. pp. 40-175.

6.Cowie A.P. Oxford Dictionary of English Idioms. Oxford: Oxford University Press, 1993. pp. 12-220.